

UYUSHMAGAN YOSHLAR IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK PORTRETINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Kudratova Lola Ravshanovna

Nizomiy nomidagi TDPU o'qituvchisi, Salam xalqaro maktabi psixologi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada yoshlar, uyushmagan yoshlar tushunchalari izohlangan. Shuningdek, uyushmagan yoshlar bilan ishlashning ijtimoiy- psixologik asoslari, bu turdagi yoshlarning ijtimoiy-psixologik portreti tadqiq etilgan.*

***Kalit so'zlar:** yoshlar, uyushmagan yoshlar, ijtimoiy faollik, ommaviy madaniyat.*

KIRISH

Mamlakatimizda jismonan sog'lom, ma'nan yetuk va intellektual rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan yosh avlodni shakllantirish, yoshlarni tashqi tahdidlar va "ommaviy madaniyat"ning zararli ta'siridan muhofaza qilish, yoshlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga har tomonlama ko'maklashish va shart-sharoitlarni yaratish dolzarb ijtimoiy-siyosiy masala hisoblanadi. Bozor iqtisodiyotini shakllantirish jarayoniga xos bo'lgan murakkab, ziddiyatli holatlar yoshlar hayotiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Davlat mana shunday murakkab o'zgarishlar sharoitida yoshlarni ayniqsa uyushmagan yoshlar qatlamini har tomonlama qullab- quvvatlash, ularda hayotiy pozitsiyani aniq belgilab olish ko'nikmasini shakllantirish hamda mehnatga bo'lgan munosabatini o'zgartirish uchun munosib shart-sharoitni yaratish dolzarb ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR SHARHI

"2022-2026 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning taraqqiyot strategiyasiali to'g'risida"gi 28-yanvar 2022 yildagi Farmonida qayd etilgan vazifalar yosh avlodning ta'lim-tarbiyasini rivojlantirishorqali barkamol yoshlarni ma'naviy-axloqiy salohiyatini yuksaltirish,

ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishga qaratilgan. Qolaversa, Respublika Prezidentni Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "...yosh avlodimizning fuqarolik pozitsiyasi va faolligini kuchaytirish, uni mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini puxta egallab, xalqaro maydonda raqobatga kirisha oladigan barkamol shaxslar etib tarbiyalash, ularning bandligini ta'minlash, hayotga o'z o'rnini topishi, jamiyatning munosib a'zolariga aylanishi, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash muammosi shu kunning o'ta dolzarbijtimoiymuammosi hisoblanadi"[1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Ushbu muammoni hal etishda uzluksiz ta'lim turlarining o'rni salmoqlidir. Zero, o'quv dasturlariga hayot va kelajak faoliyat uchun zaruriy bilimlar bilan qurollanadilar, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar, o'zlashtirilgan ma'lumotlar asosida aqliy qobiliyatlarini o'stiradilar, ma'naviy– axloqiy salohiyatlarini yuksaltiradilar, jismoniy kuchlarini rivojlantiradilar, ilmiy dunyoqarashlarini tarkib toptirib faol fuqarolik pozitsiyasini egallash imkoniyatini qo'lga kiritadilar.

Ilmiy-falsafiy adabiyotlarda «yoshlar» tushunchasi keng qo'llanilishiga qaramay, ushbu atamaning yagona universal ta'rifi ishlab chikilmagan. Asosan, adabiyotlarda: «Yoshlar deganda, muayyan yosh xususiyatiga ko'ra boshqalardan ajralib turadigan, ijtimoiy maqomi va ijtimoiy tizim, madaniyat, ijtimoiylashuvning faol sub'ekti, zamonaviy yosh chegaralari asosida aniqlanadigan ijtimoiy-demografik guruh tushunilishi»[2] ta'kidlab o'tilgan. Ushbu ta'rif birinchi navbatda bu tushunchani yosh chegaralari nuqtai-nazaridan baholashni talab qiladi. Bugungi kunga qadar umumiy va funksional yondashuv nuqtai-nazardan «yoshlar» tushunchasining jamiyatning umumiy tizimiga mos keladigan yagona ilmiy ta'rifi yo'q, uning hatto falsafiy mazmun-mohiyati ham yetarli darajada ochib berilmagan.

Yoshlik deganda, insonlarning bolalik davridagi hayoti, ko'pincha bolalik va balog'at (yetuklik) davridagi vaqt tushunidadi. Shuningdek, yoshlarga xos bo'lgan tashqi ko'rinish, tezlik, jo'shqinlik, erkinlik va ijodkorlik ruhi kabi xislatlar ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Yoshlar orasida hozirda paydo bo'lgan «uyushmagan yoshlar» ijtimoiy qatlami tushunchasining aniq bir ta'rifi yo'q. Turli fan vakillari o'zlarining tadqiqot yo'nalishidan kelib chiqib bu tushunchaga ta'rif bermoqdalar, lekin bu ta'riflar o'zini to'laqonli ilmiy asosiga ega emas.

Uyushmagan yoshlar deb - o'z xatti-harakati bilan davlatga, jamiyatga, oilasiga, shaxslararo va o'zaro munosabatlarda yetarli darajada foydalilik koeffitsientini bermaydigan, umuman hayotga bee'tibor, befarq yoshlarga nisbatan aytiladi.

«Uyushmagan yoshlar» – o'z maqsadini individual tarzda, davlat va jamiyatda yaratilgan imkoniyatlardan foydalanmasdan, primitiv, nafaol tarzda samarasiz amalga oshirayotgan, hech qaerda o'qimaydigan, ishlamaydigan yoshlar guruhini anglatadi. Bu toifadagi yoshlar o'z maqsadini davlat va jamiyat manfaati bilan uyg'unlashtirish ko'nikmasiga ega bo'lmaydi. Ularda ijtimoiy faollik, huquqiy, siyosiy ong va madaniyat darajasi past bo'ladi.

Uyushmagan yoshlarga xos xususiyatlar sifatida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

o'z maqsadini davlat va jamiyat manfaati bilan uyg'unlashtirish ko'nikmasiga ega emaslik;

ijtimoiy faolligi, siyosiy, huquqiy ong va madaniyat darajasi pastligi; ishlamaslik yoki o'qimaslik (harbiy xizmat va jinoiy jazoni o'tayotgan shaxslar bundan mustasno);

tayin bir mashg'ulotga ega bo'lmaslik;

salbiy ta'sirlarga, shu jumladan «ommaviy madaniyat» va yot g'oyalarga ta'siriga beriluvchanlik;

ijtimoiy hayotda muayyan aniq maqsadga ega bo'lmaslik; o'n to'rt yoshga to'lganlik va o'ttiz yoshdan oshmaganlik.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, uyushmagan yoshlar mamlakatimiz yoshlarining muayyan salmog'ini tashkil etuvchi, o'zining huquqbuzarliklarni sodir etishga moyilligi, turli yot va zararli g'oyalarga beriluvchanligi bilan ijtimoiy

himoya va jamoatchilik nazoratiga muhtoj toifasi bo'lib, ular bilan doimiy va tizimli ravishda profilaktik chora- tadbirlarni amalga oshirish, ularni ijtimoiy-huquqiy himoyalash, bu borada keng jamoatchilikning hamkorligiga tayanish, qolaversa, sohaga doir qonunchilikni zamon talablariga muvofiq tarzda takomillashtirish asosida bu toifa yoshlarning sonini kamaytirish, ular tomonidan jinoyat va huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olishga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston yoshlariga bayram tabrigi. <https://uza.uz/posts/57521>
2. Kiritskiy V.V. Yoshlarining ommaviy ongida vatanparvarlik qadriyatlarini shakllantirish muammosi: dissertatsiya ... falsafa fanlari nomzodi. - Moskva, 2016. - 176 p.
3. Ismoilov T.I. O'zbekistonda uyushmagan yoshlarning ijtimoiy faolligi [monografiya]. –T., 2021
4. Murodov A. Uyushmagan yoshlar tushunchasi va uning kriminologik tavsifi.2020